INSON HUQUQLARI BO‘YICHA V SAMARQAND FORUMINING SIYOSIY AHAMIYATI

Abdakimova Orzugul
Tadqiqotchi pedagog
https://doi.org/10.5281/zenodo.23235342

Annotatsiya. Mazkur tezisda 2026-yil 28–29-sentyabr kunlari O‘zbekistonda o‘tkazilgan Inson huquqlari bo‘yicha V Samarqand forumining xalqaro va milliy siyosiy ahamiyati tahlil qilinadi. Forumning inson huquqlari sohasidagi xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, davlatlar va xalqaro tashkilotlar o‘rtasidagi muloqotni mustahkamlash, inson huquqlari bo‘yicha xalqaro standartlarni milliy siyosat bilan uyg‘unlashtirish hamda inson huquqlari va barqaror taraqqiyot o‘rtasidagi bog‘liqlikni kuchaytirishdagi o‘rni yoritiladi. Shuningdek, forum yakunida qabul qilingan “Samarqand tasavvuri – 2040” hujjatining xalqaro siyosiy ahamiyati tahlil qilinadi.
Kalit so‘zlar: inson huquqlari, Samarqand forumi, xalqaro munosabatlar, diplomatiya, xalqaro hamkorlik, inson qadr-qimmati, tenglik, barqaror taraqqiyot, “Samarqand tasavvuri – 2040”.

Abstract. This thesis analyzes the international and national political significance of the Fifth Samarkand Forum on Human Rights, held in Uzbekistan on September 28–29, 2026. It examines the role of the Forum in promoting international cooperation in the field of human rights, strengthening dialogue between states and international organizations, harmonizing international human rights standards with national policies, and enhancing the linkage between human rights and sustainable development. The thesis also analyzes the international political significance of the “Samarkand Vision – 2040” document adopted at the conclusion of the Forum.
Keywords: human rights, Samarkand Forum, international relations, diplomacy, international cooperation, human dignity, equality, sustainable development, “Samarkand Vision – 2040”.

Аннотация. В данной тезисе анализируется международное и национально-политическое значение V Самаркандского форума по правам человека, проведённого в Узбекистане 28–29 сентября 2026 года. Рассматривается роль Форума в развитии международного сотрудничества в сфере прав человека, укреплении диалога между государствами и международными организациями, гармонизации международных стандартов в области прав человека с национальной политикой, а также в усилении взаимосвязи между правами человека и устойчивым развитием. Кроме того, анализируется международно-политическое значение документа «Самаркандское видение – 2040», принятого по итогам Форума.
Ключевые слова: права человека, Самаркандский форум, международные отношения, дипломатия, международное сотрудничество, человеческое достоинство, равенство, устойчивое развитие, «Самаркандское видение – 2040».

Kirish. XXI asr xalqaro munosabatlar tizimida inson huquqlari masalasi davlatlarning ichki siyosati doirasidan chiqib, xalqaro siyosat va diplomatiyaning muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi. Inson huquqlarini ta’minlash, fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, tenglik va inson qadr-qimmatini ta’minlash bugungi xalqaro hamkorlikning asosiy masalalaridan hisoblanadi. Shu sababli inson huquqlari bo‘yicha xalqaro forumlar davlatlar, xalqaro tashkilotlar, milliy inson huquqlari institutlari, ilmiy doiralar va fuqarolik jamiyati vakillari o‘rtasidagi muloqotning muhim shakliga aylanmoqda. Ana shunday xalqaro muloqot maydonlaridan biri — Inson huquqlari bo‘yicha Samarqand forumidir. 2026-yil 28–29-sentyabr kunlari O‘zbekistonda Inson huquqlari bo‘yicha V Samarqand forumi o‘tkazildi. Forum “Inson huquqlari bo‘yicha xalqaro paktlarning 60 yilligi va Rivojlanish huquqi to‘g‘risidagi deklaratsiyaning 40 yilligi: inson qadr-qimmati, tenglik va barqaror taraqqiyot yo‘lida global sheriklik” mavzusiga bag‘ishlandi. Forumning mavzusi bevosita inson huquqlarining zamonaviy xalqaro munosabatlardagi o‘rnini ko‘rsatadi. Chunki inson huquqlari masalasi bugungi kunda nafaqat fuqarolik va siyosiy huquqlarni, balki iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy, ekologik va rivojlanish huquqlarini ham qamrab olmoqda. Forumda xalqaro, mintaqaviy, xorijiy va milliy tashkilotlarning 200 dan ortiq vakillari ishtirok etdi. Tadbirda xalqaro tashkilotlar, mintaqaviy tuzilmalar, xorijiy davlatlarning milliy inson huquqlari institutlari hamda milliy va xorijiy ekspertlar qatnashgani uning xalqaro miqyosdagi vakillik darajasini ko‘rsatadi. 1. V Samarqand forumining xalqaro siyosiy ahamiyati. V Samarqand forumining eng muhim jihatlaridan biri uning inson huquqlari bo‘yicha xalqaro muloqot platformasi sifatidagi ahamiyatidir. Zamonaviy xalqaro munosabatlarda davlatlar o‘rtasidagi aloqalar faqat siyosiy va iqtisodiy masalalar bilan cheklanib qolmaydi. Inson huquqlari, demokratik institutlar, ijtimoiy adolat, tenglik va barqaror taraqqiyot ham xalqaro kun tartibining muhim tarkibiy qismlariga aylangan. Forum davlatlar, xalqaro tashkilotlar va ekspertlar o‘rtasida bevosita muloqot qilish imkonini yaratdi. Bunday muloqot mexanizmi xalqaro tajribalarni o‘rganish, mavjud muammolarni muhokama qilish va inson huquqlarini himoya qilish bo‘yicha umumiy yondashuvlarni ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega. Forumning siyosiy ahamiyati uning xalqaro inson huquqlari hujjatlarining yubiley sanalari bilan bog‘langanida ham namoyon bo‘ladi. 1966-yilda qabul qilingan Fuqarolik va siyosiy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro pakt hamda Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro pakt xalqaro inson huquqlari tizimining asosiy hujjatlaridan hisoblanadi. Ularning 60 yilligi munosabati bilan inson huquqlari sohasida erishilgan natijalar va mavjud muammolarni muhokama qilish xalqaro siyosiy jihatdan muhim ahamiyat kasb etdi. Shuningdek, 1986-yilda BMT tomonidan qabul qilingan Rivojlanish huquqi to‘g‘risidagi deklaratsiyaning 40 yilligi ham forum kun tartibining muhim qismini tashkil etdi. Bu esa inson huquqlari va iqtisodiy-ijtimoiy taraqqiyot o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni yana bir bor ko‘rsatdi. Shu jihatdan V Samarqand forumini xalqaro inson huquqlari tizimining rivojlanishi va zamonaviy global muammolarga javob izlashga qaratilgan siyosiy muloqot maydoni sifatida ko‘rish mumkin.

2. Forumning O‘zbekiston tashqi siyosatidagi ahamiyati. V Samarqand forumining O‘zbekiston uchun siyosiy ahamiyati mamlakatning xalqaro inson huquqlari tizimidagi ishtirokini kuchaytirish bilan bog‘liq. Bugungi O‘zbekiston tashqi siyosatida ko‘p tomonlama diplomatiya, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik va global muammolarni birgalikda muhokama qilish muhim o‘rin tutadi. Inson huquqlari bo‘yicha xalqaro forumning

O‘zbekistonda o‘tkazilishi mamlakatga ushbu masalalar yuzasidan xalqaro ekspertlar va tashkilotlar bilan bevosita muloqot olib borish imkonini beradi. Forumning Samarqand shahrida o‘tkazilishi ham o‘ziga xos siyosiy va diplomatik ahamiyatga ega. Samarqand tarixan Sharq va G‘arb o‘rtasidagi savdo, madaniy va siyosiy aloqalar kesishgan hududlardan biri bo‘lgan. Bugungi kunda shaharning xalqaro konferensiyalar va forumlar markaziga aylanishi O‘zbekistonning xalqaro diplomatiyadagi faolligini namoyon etuvchi omillardan biridir. V Samarqand forumida xalqaro va xorijiy tashkilotlar vakillarining ishtiroki O‘zbekistonning xalqaro hamkorlikdagi ochiqligini ko‘rsatadigan amaliy mexanizmlardan biri sifatida qaralishi mumkin. Forum orqali O‘zbekiston inson huquqlari bo‘yicha milliy tajribasini xalqaro hamjamiyatga taqdim etish bilan birga, boshqa davlatlarning tajribalarini o‘rganish imkoniyatiga ham ega bo‘ldi. Bundan tashqari, bunday tadbirlar xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirish uchun qo‘shimcha diplomatik imkoniyatlar yaratadi. Xalqaro tashkilotlar va ekspertlar bilan muntazam muloqot milliy siyosatni xalqaro standartlar bilan uyg‘unlashtirishga xizmat qilishi mumkin.

3. “Samarqand tasavvuri – 2040” hujjatining siyosiy ahamiyati. V Samarqand forumining eng muhim natijalaridan biri “Samarqand tasavvuri – 2040” hujjatining qabul qilinishi bo‘ldi. Mazkur hujjat inson qadr-qimmati, tenglik va barqaror taraqqiyot yo‘lida global hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan uzoq muddatli yondashuvni ifodalaydi. Hujjatning siyosiy ahamiyati shundaki, unda inson huquqlari masalasi kelajakdagi xalqaro hamkorlik va barqaror taraqqiyot masalalari bilan bog‘langan. Zamonaviy xalqaro munosabatlarda inson huquqlarini faqat siyosiy huquqlar doirasida ko‘rib chiqish yetarli emas. Insonning munosib hayot kechirishi uchun ta’lim, sog‘liqni saqlash, mehnat, ijtimoiy himoya, toza atrof-muhit va iqtisodiy imkoniyatlardan foydalanish huquqlari ham muhimdir. Shu nuqtayi nazardan, “Samarqand tasavvuri – 2040” inson huquqlariga kompleks yondashuvni ilgari suruvchi hujjat sifatida ahamiyatlidir. Unda inson qadr-qimmati va tenglik masalalarining barqaror taraqqiyot bilan bog‘lanishi zamonaviy xalqaro siyosatning asosiy tendensiyalariga mos keladi. Hujjatning yana bir muhim jihati — inson huquqlari bo‘yicha xalqaro hamkorlikni uzoq muddatli istiqbolda rivojlantirishga qaratilganligidir. Bunday yondashuv davlatlar va xalqaro tashkilotlarning umumiy mas’uliyatini kuchaytirish imkonini beradi.

4. Inson huquqlari va barqaror taraqqiyot o‘rtasidagi bog‘liqlik. V Samarqand forumining siyosiy mazmunida inson huquqlari va barqaror taraqqiyot masalalari o‘zaro bog‘liq holda ko‘rib chiqilgani alohida ahamiyatga ega. Bugungi kunda iqlim o‘zgarishi, ekologik muammolar, raqamli texnologiyalarning rivojlanishi, sun’iy intellektdan foydalanish, ijtimoiy tengsizlik va aholining zaif qatlamlarini himoya qilish kabi masalalar inson huquqlariga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Masalan, ekologik muammolar insonning sog‘lom va xavfsiz muhitda yashash imkoniyatiga ta’sir qiladi. Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi esa shaxsiy hayot daxlsizligi, ma’lumotlarni himoya qilish va axborotdan foydalanish huquqlari bilan bog‘liq yangi masalalarni yuzaga keltirmoqda. Shu sababli inson huquqlarini himoya qilish siyosati yangi global chaqiriqlarni ham hisobga olishi kerak. V Samarqand forumining kun tartibida bunday masalalarning mavjudligi uning zamonaviy xalqaro muammolarga moslashganini ko‘rsatadi. Barqaror taraqqiyot va inson huquqlarining o‘zaro bog‘liqligi davlatlarning uzoq muddatli siyosatini ishlab chiqishda ham muhimdir. Iqtisodiy o‘sish inson huquqlari va ijtimoiy adolat bilan uyg‘unlashgan taqdirdagina

jamiyatning keng qatlamlari uchun real natija berishi mumkin. 5. Forumning Markaziy Osiyo uchun ahamiyati. V Samarqand forumining siyosiy ahamiyatini Markaziy Osiyo mintaqasi nuqtayi nazaridan ham baholash mumkin. Mintaqa davlatlari o‘rtasida siyosiy, iqtisodiy, ekologik va gumanitar masalalar bo‘yicha hamkorlik tobora rivojlanib bormoqda. Inson huquqlari masalalari ham mintaqaviy hamkorlikning muhim yo‘nalishlaridan biridir. Fuqaroliksizlik, migratsiya, gender tengligi, ijtimoiy himoya, ta’lim va ekologik xavfsizlik kabi masalalar bir davlat chegarasi bilan cheklanmaydi. Samarqand forumida mintaqaviy tashkilotlar va xorijiy davlatlarning milliy inson huquqlari institutlari vakillarining qatnashishi Markaziy Osiyoda inson huquqlari bo‘yicha tajriba almashish imkoniyatini kengaytiradi. Forumning bunday jihati mintaqaviy diplomatiya uchun ham muhimdir. Chunki inson huquqlari bo‘yicha muntazam muloqot davlatlar o‘rtasida tajriba almashish, umumiy muammolarni aniqlash va ularni hal qilish bo‘yicha hamkorlikni rivojlantirishga yordam beradi. 6. Forumning xalqaro munosabatlar nazariyasi nuqtayi nazaridan tahlili. V Samarqand forumini xalqaro munosabatlar nazariyalari asosida ham tahlil qilish mumkin. Xususan, liberalizm va neoliberal institutsionalizm nuqtayi nazaridan xalqaro tashkilotlar va ko‘p tomonlama forumlar davlatlar o‘rtasidagi hamkorlikni kuchaytiruvchi mexanizm hisoblanadi. Forumning tashkil etilishi va unda xalqaro tashkilotlarning ishtiroki davlatlar o‘rtasida inson huquqlari bo‘yicha umumiy normalar va qoidalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Xalqaro institutlar esa davlatlar o‘rtasidagi muloqotning uzluksizligini ta’minlashda muhim rol o‘ynaydi. Konstruktivizm nuqtayi nazaridan esa forumda ilgari surilgan inson qadr-qimmati, tenglik va global hamkorlik kabi tushunchalar xalqaro siyosiy me’yorlarning shakllanishiga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Ya’ni xalqaro munosabatlarda davlatlarning manfaatlari bilan bir qatorda umumiy qadriyatlar va normalar ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu ma’noda Samarqand forumi faqat huquqiy masalalarni muhokama qiladigan tadbir emas, balki xalqaro siyosiy muloqot va umumiy inson huquqlari qadriyatlarini ilgari surishga qaratilgan ko‘p tomonlama diplomatik platforma sifatida namoyon bo‘ladi.

Xulosa. Inson huquqlari bo‘yicha V Samarqand forumining siyosiy ahamiyati bir necha asosiy yo‘nalishda namoyon bo‘ladi. Birinchidan, forum davlatlar, xalqaro tashkilotlar, milliy inson huquqlari institutlari va ekspertlar o‘rtasidagi xalqaro muloqotni rivojlantirish uchun muhim platforma bo‘ldi. Ikkinchidan, forum O‘zbekistonning xalqaro inson huquqlari tizimidagi ishtirokini namoyon etib, mamlakatning ko‘p tomonlama diplomatiya imkoniyatlarini kengaytirishga xizmat qildi. Samarqandning xalqaro muloqot markazi sifatida tanlanishi esa ushbu jarayonning ramziy va diplomatik ahamiyatini kuchaytirdi. Uchinchidan, forumda inson huquqlari masalalarining barqaror taraqqiyot, tenglik, ekologik xavfsizlik, raqamlashtirish va boshqa zamonaviy global muammolar bilan bog‘liqligi ko‘rsatildi. Bu inson huquqlarini zamonaviy xalqaro siyosatning kompleks masalasi sifatida ko‘rib chiqish zarurligini anglatadi.

To‘rtinchidan, “Samarqand tasavvuri – 2040” hujjatining qabul qilinishi forum natijalarining uzoq muddatli xalqaro hamkorlik nuqtayi nazaridan ahamiyatini oshirdi. Hujjat inson qadr-qimmati, tenglik va barqaror taraqqiyot yo‘lida global sheriklikni rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlarni ifodalaydi. Umuman olganda, V Samarqand forumini inson huquqlari sohasidagi xalqaro muloqot, ko‘p tomonlama diplomatiya va davlatlararo hamkorlikni rivojlantiruvchi muhim platformalardan biri sifatida tahlil qilish mumkin. Uning

siyosiy ahamiyati faqat forumning o‘tkazilishi bilan cheklanmay, unda ilgari surilgan tashabbuslar, shakllangan muloqot va uzoq muddatli hamkorlik istiqbollari bilan belgilanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Inson huquqlari bo‘yicha Milliy markazi. Inson huquqlari bo‘yicha V Samarqand forumi materiallari. – 2026.
2. O‘zbekiston Respublikasi Inson huquqlari bo‘yicha Milliy markazi. “Samarqand tasavvuri – 2040” yakuniy hujjati. – 2026.
3. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. – 1948.
4. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. Fuqarolik va siyosiy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro pakt. – 1966.
5. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar to‘g‘risidagi xalqaro pakt. – 1966.
6. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. Rivojlanish huquqi to‘g‘risidagi deklaratsiya. – 1986.